

75710

B-IV ✓

1. sch. p

Prof. dr. I. Prijatelj.

»znak spoštovanja in iskrene hvaležnosti!

Jaro Dolar

Stremljenje po slovenskem literarnem listu v Mariboru.

(Od Trstenjakovega „Nasveta“ do Tomšičeve smrti.)

Jaroslav Dolar, Maribor.

Misel na slovenski leposlovni list v Mariboru, ki jo na prelomu 60-ih in 70-ih let ponovno srečujemo, je bila pač bolj izraz štajerskega rodoljubnega političnega navdušenja kakor pa realna potreba pisateljev, ki bi v tem listu hoteli objavljati svoje prispevke.

Prvi, ki je v Slov. narodu predlagal osnovanje beletrističnega lista v Mariboru, je bil Davorin Trstenjak s svojim »Nasvetom, kako bi se slovstvena delavnost med slovenskimi pisatelji bolj pospeševala«¹⁾. Ves članek je prav za prav podroben načrt za pravila in poslovnik literarnega društva, ali bolje: nekake pisateljske centrale, ki bi naj s svojo »pisarnico«, predsednikom, tajnikom, blagajnikom in odborniki ter »popotnimi (Wander) zbirališči« organizirala in racionalizirala celotno slovensko znanstveno in beletristično produkcijo in njen konzum. Središče tega društva bi bil Maribor, kjer bi izhajalo tudi društveno glasilo, ki ga označuje kot »periodičen letopis«. Razen stavka: »Mariborska čitalnica ima prostorne sobane, v eni teh bi lahko bila pisarnica društva in pa arhiva in zbirke« ne navaja nikakih argumentov, zakaj se je odločil prav za Maribor. Zanimivo je, da za to znanstveno beletristično glasilo ne predvideva naročnikov in naročnin, ampak da si skuša s članarinami društvenih članov zagotoviti potrebni kapital.

V polemiki, ki se je razvila o tem »Nasvetu«, so se pokazale prve razlike med štajerskim bolj praktično političnim krilom Mladoslavencev in Levstik-Jurčič-Stritarjevo bolj literarno skupino. Dočim je Jurčič v imenu slednjih »Nasvet« kot poizkus duhovnega uniformiranja najodločnejše odklanjal²⁾, so Štajerci, morda tudi radi razočaranja nad Slovensko matico Trstenjakovo organizacijsko misel strastno zagovarjali³⁾.

A polemika se je deloma po zaslugi Tomšiča, ki je po daljšem oklevanju⁴⁾ le tiskal Jurčičev odgovor⁵⁾ na Pajkov učiteljski opomin³⁾, končala z Jurčičevo zmago. Toda Trstenjakova misel je pri Štajercih živela naprej in se vedno zopet pojavljala.

Že dober mesec po tem jo ob prenehanju Slovenskega Glasnika v dopisu

1) SN 4. IV. 1868.

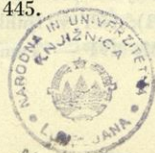
2) SN 10. IV. 1868.

3) SN 18. IV. 1868.

4) Gl.: Avg. Žigon, Prispevek k petdesetletnici. LZ 1919, 160. — Iv. Prijatelj, leto 1868 v slovenski literaturi. RDHV V—VI, 445.

5) SN 5. V. 1868.

75710

11. VII. 1947/5989

Od Savine⁶⁾ zasledimo znova. Dopisnik polemizira z Ljubljančani, ki se zavzemajo za koncentracijo beletristike in znanosti pri Slovenski matici, in poudarja potrebnost literarnega društva: »Glejte kako potrebno nam bode od g. Trstenjaka nasvetovano literarno društvo, katero bode s svojim fondom vzdrževalo časopis za literarne moči slovenske.« Glavni razlog za oživljenje beletrističnega lista pa vidi dopisnik v obrambi narodnega življenja, ki mu »je treba živeža in tega dajo sopet politični in leposlovni časniki.«

Pisec listka »Še nekaj besed zastran Slovenskega Glasnika«⁷⁾ pa opozarja med drugim, »da čitalnice jako jemljejo listom naročnikov«. Ob poudarjanju narodne sramote stopajo tu rodoljubni motivi še bolj v ospredje.

Medtem ko se nameravani list v Slov. narodu omenja le več ali manj slučajno in mimogrede, Trstenjakova misel v glavah štajerskih rodoljubov dozoreva v vedno konkretnejši načrt, po katerem skušajo stremljenja po slovenskem beletrističnem listu smotrno usmerjati v Maribor. Pri tem so jim prilike, v katerih živijo takratni slovenski kulturni in literarni delavci, v nemalo pomoč.

Jurčič, ki je bil že od marca 1868, torej še pred smrtjo Slov. Glasnika, predestiniran za njegovega urednika, je radi svojega mizernega gmotnega položaja, v svesti si svoje neodkritosrčnosti proti Stritarju, v začetku julija 1868 zapustil Dunaj in se ponudil Tomšiču za sourednika Slov. naroda. Ta odločitev mu je morala biti tem lažja, ker se mu ni bilo treba odpovedati svojim leposlovnim načrtom. Tomšič (menda v maju ali v začetku junija 1868) in Vošnjak (17. in 23. junija 1868) sta mu namreč pisala⁸⁾, da name-rava Narodov konzorcij prevzeti tudi izdajo Glasnika, ki bi ga naj Jurčič urejeval.

Razlogi, ki so pripravili Narodove lastnike do tega, da so se odločili za izdajanje leposlovnega lista v Mariboru, so bili različni. Razen že omenjenih rodoljubnih momentov je gotovo soodločala želja, da priklenejo pisatelja Jurčiča na Maribor, ki zveni iz Vošnjakovega pisma Jurčiču (17. jun. 1868): »Ker Tomšič ne more vsega opravljati, bi mi res živo potrebovali izvrstnega produktivnega peresa, kakor je Vaše.« Morda najpomembnejši razlog, ki nas spominja Trstenjakovega organizacijskega načrta, pa je bila združitev »mlajših moči na političnem in slovstvenem polju«, ki jo omenja Vošnjak (25. junija 1868) Jurčiču. Le eden, in sicer za uspešni razvoj leposlovnega lista najvažnejši moment, tu pogrešamo, namreč število pisateljev, ki bi ga bili voljni in sposobni podpirati.

Kmalu po Jurčičevem prihodu v Maribor je bilo videti, da se oživljenje Slov. Glasnika približuje realizaciji. Koroški rodoljubi so začeli akcijo za

⁶⁾ SN 9. VI. 1868.

⁷⁾ SN 13. VI. 1868.

⁸⁾ Korespondenco, kolikor ni objavljena pri Žigonu, l. c., Prijatelju, l. c. in v Pirjevčevi zbirki Levstikova pisma (SM 1931), išči v ljubljanskem mestnem arhivu (Tomšičeva pisma Jurčiču) in v licejski knjižnici (Ms 491 — Tomšičeva pisma Levstiku).

materialno podlago in jamstvo bodočemu listu. K dopisu iz Velikovca⁹⁾, ki je to akcijo priporočal v posnemanje, je Jurčič pristavil »Dostavek vredništva«, kjer je obljubil, da bosta s Stritarjem izdala Glasnik že oktobra, torej v začetku novega šolskega leta. Ker namerava to biti specifično literaren list, prepuščata izdajo znanstvenega lista¹⁰⁾ Slov. matici. Ta »Dodatek« je izšel brez predhodne odobritve Stritarjeve, ki se je bil do Jurčiča že močno ohladil. Prva številka Glasnika je izšla štiri mesece kasneje brez Stritarjevega in Levstikovega sodelovanja.

Beletrističen list, ki bi naj izhajal brez pomoči obeh tedaj vodilnih slovenskih literatov, je imel le malo upanja na uspeh. In tako je prva številka radi svoje malopomembne vsebine razočarala posebno Stritarjev krog, ki si brez Stritarja leposlovnega lista še predstavljati ni mogel¹¹⁾. Nezadovoljen pa je bil tudi sam urednik, ki je kljub odtujitvi od obeh prijateljev pričakoval vsaj Levstikove podpore¹²⁾.

Koncem aprila sicer naznanja¹³⁾ v Slov. narodu, da je druga številka že skoraj dotiskana in da se v kratkem razpošlje, potem pa da namerava izdati več listov skupaj, a iz pristavka: »Ker je materialna in duševna udeležba premala, bode v prihodnjem letu imela „Matica“ priliko izdajati beletrističen list« se da razbrati ne le Jurčičev dvom v trajnost njegovega podjetja, ampak tudi prikrit očitek, ki nas spominja ljubljanskih ugovorov proti mariborskemu beletrističnemu listu v dopisu Od Savine. Razen Raičevega Jezikoslovnega stražnika in Pajkovih Jezikoslovnih drobnosti¹⁴⁾ je Jurčič namenil za to številko pač tudi Levstikove pesmi, o katerih piše Tomšič Levstiku (najbrž 22. ali 23. jun. 1869): »Pesmi' mi je vzel Jurčič za Glasnik.« V tem času je torej Jurčič vendarle še upal na izid nadaljnjih številčk Glasnika.

Šele dne 21. dec. nam v Naznanilu¹⁵⁾ pove, da Glasnika ni mogel izdati, »ker se ni oglasilo dovolj naročnikov« in »ker se slovenski pisatelji niso udeležili po obljubi sodelovanja.«

A slovenska javnost se izida Glasnika že davno ni več nadejala. Celo Mariborčan Majciger, ki je bil z Jurčičem gotovo v osebnih stikih (saj je Jurčič nekaj časa pri njem stanoval¹⁶⁾), je v svojem »Kratkem življenjepisu

⁹⁾ SN 16. VII. 1868.

¹⁰⁾ Tu se je stremljenje po znanstvenem listu od dela za beletrističen list oddvojilo in šlo vzporedno z njim (gl.: »Beseda o naši literarnosti«, SN 18. I. 1870 in Pajkov listek »O Matičnem programu«, SN 24. IX. 1870), dokler se v zadnji Trstenjak-Tomšičevi zamisli obe stremljenji nista zopet združili.

¹¹⁾ Prijatelj, l. c. 478 (Levčevo pismo nevesti 23. febr. 1869).

¹²⁾ Prijatelj, l. c. 477/8 (Jurčičevo pismo Levstiku okt. 1868).

¹³⁾ SN 22. IV. 1869.

¹⁴⁾ Prim. Prijatelj, l. c. 479.

¹⁵⁾ SN 21. XII. 1869.

¹⁶⁾ Po pripovedovanju Majcigerjeve pastorke, ge. Ane Schneider g. ravnatelju ŠK Janku Glaserju. Radi damskih obiskov pa mu je Majciger stanovanje kmalu odpovedal.

in pa delih slovstvenih Antona Janežiča¹⁷⁾ vzkliknil: »Da bi se nam kmalo hotel mož oglasiti, ki bi izdava je in vredovaje lepoznavski list Janežiča posnemal!« Verjetno je, da je Majciger pri tem že mislil nase¹⁸⁾.

Stritarjev Zvon so štajerski rodoljubi spremljali z dokaj različnimi, ne vedno ugodnimi čustvi. Bili so pač navdušeni in spretni politiki, ne pa esteti in uživalci literarnih umetnin. Tega nam ne izpričujejo le Stritarjeve besede v Listnici lastnikovi¹⁹⁾ o nezadovoljnosti Štajercev, ki jim list ni dovolj »praktičen« in ki želijo, da bi se naslanjal na politiko. Še jasneje je izraženo to razpoloženje v pismu Trstenjaka Tomšiču²⁰⁾ (datum neznan): »Zadnji trije listi „Zvonovi“ so zelo bolehave. Za božjo voljo tako berilo dajati slovenski mladini je abotno. Kdo se bo navduševal za dela prihodnosti, ako mu slovenski svet v tacem zrcalu predstavljaš... Stritar je "Weltschmerzler" in res ne pozna potreboč slovenskega naroda.« Enako je sodil pač tudi Tomšič, ki je kljub lastnemu nagnjenju k pesimizmu Stritarjevo „zdihovanje“ in „vekanje“ odklanjal (Tomšič Jurčiču, med 18. in 20. julijem 1870). Vendar je deloma pod Jurčičevim vplivom, deloma pa radi nekega globokega spoštovanja, ki ga je imel pred Stritarjem, Zvonu toplo pozdravil in njegovo prenehanje ne le v Slov. narodu²¹⁾, ampak tudi v pismih Jurčiču in Levstiku ponovno obžaloval. Z Levstikovimi prispevki v Zvonu se po sporu radi Pavlihe seveda ni mogel sprijazniti in je Stritarju preko Jurčiča celo svetoval, »naj se emancipira Levstika«, češ, »Levstik ima nesrečno roko, kamor se potakne, tam škoduje« (Tomšič Jurčiču, nedat.). Sicer pa tudi sodba neprizadetega Trstenjaka ni bila mnogo ugodnejša: »Levstik sedaj bljuje svojo togoto, ali sam bode umrl nad tem togotenjem!«²⁰⁾

Kljub vsem tem očitkom, ki so jih imeli Štajerci proti Zvonu, z njegovim naglim koncem že iz nacionalnih ozirov niso bili zadovoljni. Tomšič je zapisal o Stritarju, da je »prenehak« (Tomšič Jurčiču nedat.), slično se je izrazil tudi Pajk o Zvonu: »Sile pa mu ni bilo prenehati«²²⁾.

V novo fazo je prišlo štajersko stremljenje po beletrističnem listu, ko se je v sporu med Tomšičem in gospodarji Slov. naroda pojavil nov načrt, ki je predvideval Tomšiča za literarnega urednika.

Prvi, ki je to misel izrekel, je bil menda Razlag. Tomšič piše o tem Jurčiču (1. decembra 1870): »Razlag voha, da bo šlo v torek [ko naj bi se bilo sklepalo o nadaljnji usodi Naroda] vse na dvojje in mi že ponuja službo v svoji tiskarnici in pa vredovanje Pravnika in nove Revue. A na take eksperimente se ne spuščam. Hlapčeval sem narodu in norcem dovolj, nov livré me ne miče.«

Tomšič torej ni odklanjal misli na urejevanje literarne revije, ampak le negotovost tega načrta in podrejeno vlogo, ki bi jo moral pri tem igrati.

17) SN 30. IX. 1869.

19) Zvon I, 14 (15. VII. 1870).

21) SN 10. XII. 1870; SN 29. XII. 1870.

18) Gl. pozneje!

20) Po Tomšičevem citatu v pismu Jurčiču.

22) SN 3. I. 1871.

Pogajanja za prevzem Slov. naroda in ustanovitev slovenske tiskarne²³), kjer bi mogel Tomšič kot solastnik odločati in ne le »hlapčevati«, so se sicer nekoliko zavlekla, a končno so se obrnila tako, da je mogel biti z doseženim uspehom tudi Tomšič zadovoljen. In oprijel se je misli na izdajo leposlovnega lista z vsem optimizmom mladega človeka, ki mu je uspelo nekaj težko zaželenega. V opombi »Smešno!«, ki jo je v pismu Jurčiču (koncem decembra 1870) pristavil vesti o Majcigerjevem snovanju beletrističnega lista, je gotovo že nekaj samozavestnega, konkurenčnega nasprotovanja. Enako razpoloženje veje iz opazke²⁴) o morebitnem beletrističnem listu Zvonovih nasprotnikov v Slov. narodu: »Radovedni smo ali bodo zdaj o n i napravili literaren list. Da tak ne bode, to že naprej vemo . . .«

Literarnih ambicij Tomšič ni imel. V korespondenci z Levstikom na več mestih zatrjuje, da kritike ne zna pisati (23. novembra in v začetku decembra 1868) in da se nikdar ne »štuli« med pisatelje (pred 9. februarjem 1871). V novomeški gimnaziji je pač vplival nanj p. Ladislav²⁵), tudi občevanje z Levstikom, Jurčičem in Levcem, ki so ga z Dunaja zalagali s knjigami, ga je pač usmerjalo v literaturo. Važen za morebitni beletristični list pod Tomšičevim uredništvom bi bil gotovo tudi njegov odnos do Trstenjaka, do katerega se je Tomšič »v dvomljivih in kočljivih slučajih vselej obrnil za svet«, kakor pravi Vošnjak²⁶). Pogosti citati v Tomšičevih člankih in pismih kažejo na neko vsaj povprečno literarno kulturo. Duhoviti utrinki, ki tu pa tam zaiskrijo v njegovih uvodnikih, pa dajejo sklepati le na njegov ognjeviti govorniški temperament.

Zakaj se je torej odločil za literaren list? Najvažnejša pri tej njegovi nameri je bila gotovo tista vzmet, ki je urejevala in usmerjala večino njegovih odločitev: strastno rodoljubje, ki se je moglo stopnjevati do romantično-mučeniškega, malce govorniškega patosa. Sam pravi v pismu Jurčiču (med 17. in 29. decembrom 1870): »Da ste se odpovedali beletristiki — vsaj časopisju — je psihologično nekoliko umljivo, domoljubno ni. Vprašam Te, koliko priznanja sem jaz našel, koliko podbuje — in koliko sovražnikov in sitnosti, koliko delavcev, koliko veselja? Pri nas si mora vsak delavec postaviti motto: Thue recht in svetu fige kaži! Pred vspehom se vse vklanja, za ideje svet ni, Zvonu ni bilo treba umreti in Vaše kujanje se mi ne dopada.«

Z literarnim glasilom pa je imel Tomšič morda tudi pod Vošnjakovim ali Trstenjakovim vplivom še druge namene. 17. decembra 1870 piše Jurčiču: »Prosim Te, nikar se nikomur ne obljublaj. Če bom količkaj veljave dobil. Te bom prosil, da prideš v Maribor. Za materijalno stanje Ti bom potem že skrbel in si ga bomo tudi sami zboljšali . . . S tiskarnico in delavnim pe-

²³) Janko Glaser, Zgodovina mariborskih tiskarn. Slov. tisk II, št. 5, 6.

²⁴) SN 29. XII. 1870.

²⁵) Od 6. razreda njegov profesor (Katalogi novomeške gimnazije. Po poročilu g. prof. Janeza Logarja).

²⁶) Vošnjak, Spomini II., 124.

resom v roki moramo živeti in si tudi nekaj prihraniti.« Še jasneje piše o tej literarni koncentraciji Levstiku (pred 9. februarjem 1871)²⁷).

Prav na tihem pa je imel Tomšič z literarnim listom še prav poseben namen. Levstikovi dopisi in listki za Slov. narod so ga morali kmalu prepričati, da Levstik ne bo nehal s puščicami proti Koseskemu. Vedel je tudi, da je Koseski pri mnogih čitateljih in sotrudnikih Slov. naroda še vedno zelo v časteh. Pred 24. februarjem 1871 piše Levstiku: »Cele šare — izobraženih profesorjev²⁸) itd. — jih je, ki hoté, da se iz pietete do Koseskega o njegovih pesniških napakah vsaj molči.« Če je torej Tomšič hotel, da izhajanje Slov. naroda radi morebitnega bojkota čitateljev in sodelavcev ne pride v nevarnost, je moral biti zelo oprezen. Novi list bi Slov. narod, posebno v tej točki, nekoliko razbremenil. V prej omenjenem pismu Levstiku (pred 24. februarjem 1871) pravi: »Spisov proti Koseskemu ne bom tiskal... ker političnemu listu nočem sovražnikov delati zaradi literarnih zadev. Vsega en list ne more doseči... ako bi si sovražnike delal še v literarnih zadevah, ne opravil bi nič niti na literarnem polju... Zakaj ste popustili literarni list, ki bi v političnih zadevah lahko tako poleg strank stal, kakor mora stati politični list — pri nas vsaj — poleg literarnih strank, ako si noče sam snesti še tistega polja, kjer morebiti vsake kvatre vendar kaj koristnega opravi.«

Ta Tomšičev načrt, ki je stremel po literarno-politični krajevni koncentraciji in taktični delitvi dela, je bil iz političnega zrelišča za tisto dobo in okolje vseskozi konkreten in realen. Če bi se mu pridružila še solidna materialna podlaga in število večjih sodelavcev, bi mogel marsikatero zapreko uspešno premagati.

Materialno jamstvo je videl Tomšič v slovenski tiskarni. Prepričan je bil, da bo novi list nesel »svoj pošten groš«, kakor piše Jurčiču (17. decembra 1870). Proti Levstiku (pred 9. februarjem 1871) je bil celo tako samozavesten, da je izjavil: »Dobiček lista bi delili z delavci — zgubo rad trpim sam«. V koliko je bilo tako zanašanje na slovensko tiskarno, ki so jo ustanovili v glavnem zato, da bi podprli šibki Slov. narod, upravičeno, je danes težko presoditi. Zdi se, da je Tomšič računal tudi z velikim številom naročnikov. Menda zato, ker je pripisoval »Zvonu« precejšen materialni uspeh. 23. aprila 1870 namreč piše Levstiku: »Če si obetaš „Zvonov“ uspeh se jako motiš«. Da je vsaj glede Zvona napačno sodil, nam dokazuje Stritarjevo pismo Schreinerju (23. novembra 1870)²⁹).

²⁷) Gl. pozneje!

²⁸) Pri tem misli pač pred vsem na Majcigerja, o katerem piše (sredi febr. 1871) Jurčiču: »Majciger hvali Koseskega in se jezi nad listkom ‚Signum temporis‘.

²⁹) BAM, fasc. Schreiner. Pismo se glasi:

C. gosp. Schreiner!

Ker ste, kakor mi piše g. Mihelič, Vi blago-/voljno prevzeli Zvonovo stvar, prosim Vas, / ker Zvon preneha čez malo dnij, da poberete, / kar je ostalega denarja,

Izmed pisateljev, ki jih je Tomšič sam povabil k sodelovanju, so nam znani le Jurčič, Levstik in Trstenjak. Najprej se je Tomšič obrnil do Jurčiča, kateremu je največ zaupal in s katerim se je tudi najboljše razumel (17. decembra in konec decembra 1870): »Torej „Zvona“ je konec. Škoda. Kaj se ti zdi o necem novem listu beletrističnem, ktereга bi tukaj osnovali? Ali bi Ti prišel k njemu? Kako se Ti zde šanse? Kaj bi Ti tirjal in delal? Kake sodelavce si upaš dobiti, kakšen honorar itd. Piši mi o tem — vse odkritosrčno, da se vem ravnati; jaz bom v prvi vrsti zastopal Tvoje koristi«. Jurčičev odgovor ni znan. Iz Tomšičevih besed »ste se odpovedali beletristiki«, bi se dalo sklepati na neko načelno odklanjanje. Vendar se zdi, da tu ni šlo za kako dokončno odločitev (Tomšič govori o »kujanju«). V tem nas potrjujejo tudi Tomšičeve besede »Tvoj pripovednik«, iz katerih bi se dalo razbrati, da je Jurčič novemu listu celo botroval. Jurčičeva služba v Sisku pa je njegovo sodelovanje pri listu že v naprej skoro onemogočila. Konec decembra 1870, ko se je Jurčič že odločil, da gre v Sisak, mu piše Tomšič: »Za slovensko beletristiko boš v Sisku malo delal. Če ne boš tiskal tam, našel boš pri nas vselej poštene pogoje in če boš hotel, Ti bom jaz sam založil, kar boš želel«.

Naslednjo že nekoliko konkretnjšo sled o Pripovedniku najdemo šele dva meseca pozneje (pred 9. februarjem 1871) v pismu Levstiku. Kakor da se je Tomšič radi nam neznanega, morebiti nepovoljnega Jurčičevega odgovora šele sedaj zopet opogumil. Tu gre že za podrobno izdelan načrt. To pismo³⁰⁾, ki ga je pisal Tomšič kot odgovor na Levstikovo pripravljenost k spravi po sporu radi Pavlihe, se glasi:

Dragi prijatelj!

Tvoje pismo me je prav razveselilo. Od nekdanj sem želel, da bi bili mlajši skupno delali in sem bil pripravljen sodelovati po svojih malih močeh brez vseh osebnih tirjatev. Veselil sem se »Zvona«, veselil »Pavlihe«. Oboje je šlo v nič. Razlogi tega neuspaha so jasni. Neuspeh sam nam utegne koristiti, ako smo se iz svojihkušenj kaj naučili.

Proti Tvoji osebi nisem nikdar nič imel in bi Ti bil vsak dan lahko roko podal — imel sem pa proti Tvoji poti, ktere sem prejšnje čase sam hodil velik kos. Mnogo preje bi Te bil že nagovoril, a rekalo se mi je, da si nespravedljiv in celo Jurčič, ktereга sem vprašal, ali bi se Ti smelo pisati, rekel mi je, naj čakam, da Te on pripravi na moje pismo. Če torej maraš za mojo prijateljsko roko, podajam Ti jo veselo brez pridržka, brez skritih ostankov iz preteklosti. Ako jo sprejmeš, prosim Te samo enega, poslušaj včasih prijatelje, jaz Ti bom vselej odkritosrčno govoril in moj mir Ti utegne koristiti, ker si često prenagel in Ti kri prehitro vzkipi.

Da bi bil le nekoliko mojih svetov poslušal, še dan danes bi lahko izhajal »Pavliha«, napredoval in čistil debeli prah po naši siromašni domovini.

ter mi ga pošljete, ka-/kor hitro mogoče. Upam, da mi Mariborska / gimnazija ne bode hotela množiti moje izgube.

Prijazno Vam se priporoča

Vaš

vdani

Stritar.

Na Dunaji 23. 11. 70.

³⁰⁾ Deloma objavil Pirjevec, l. c. 320.

Hvala Ti, da si Tanšiča prijazno postregel. Moža si spoznal in zdaj veš s kakimi ljudmi imam opraviti. Mene hoté samo rabiti, dokler morem delati, potem pa me pustiti. Vprašanje je, ali se jim bom dal. Svet precej poznam, njegove zvijače in sredstva in vedel se bom braniti.

Pri nas se bo v prihodnje mnogo snovalo. Moja tovariša bodeta hotela izdajati nek pripoveden list. A moža sta v literarnih rečeh, da se po Zarnikovo izrazim — literarna »heuoachsen«. Morala se bodeta obračati name. Jaz pa vidé da onadva bodeta imela že drugod dobička dovolj, in želé, da bi pri nas literarni delavci nehali enkrat biti sami hlapeci kupčijskih literarnih trotov, rad bi — ako najde moja misel v dotičnih krogih kaj odziva — osnoval neko asocijacio med mlajšimi, ki znajo pero sukati. Ostanimo pri stvari — pripovedni list »Pripovednik«. Kar o njem pišem je vse še samo misel, ktero Ti v preudarek ponujam, nadejaje se, da mi svojo sodbo naravnost poveš.

Jaz bi bil pripravljen prevzeti izdajanje brez zveze z mojima tovarišema. List bi se samo tiskal v naši tiskarnici. Veš, da se jaz nikdar ne štulim med pisatelje³¹⁾ in morebiti se boš čudil, da se jaz hočem tacega početja lotiti. Stvar ima nekaj za-se. Privadil sem se rednega izdavanja, — skušenj à la Jurčič — bi se ne bilo bati — sem miren in bi se ne ustrašil, ako bi tu ali tam ta ali oni nad novim listom zahreščal. Svet se vsemu privadi — vztrajnosti je treba in nekoliko takta. Dobiček lista bi delil z delavci — zgubo rad trpim sam³¹⁾. »Pripovednik« bi moral zadostovati bralni potrebi — a ne letati za samimi ideali. Ne trebalo bi samih izvornih spisov, katerih itak ni. Dobra, in dobro prestavljena povest se bolje bere, nego slaba izvorna. Nekoliko izvirnega pa bi vendar moralo biti, da bi list ne postal preveč tuj. Med stranke in njene slabosti bi se ne smel nikjer mešati, ampak mirno pripovedovati i podučevati i sem pa tje skrbeti za nekoliko brezžolčnega smeha; če bi imel kdo dobro peti, naj bi pel, če ne, naj bi gospodarila sama proza.

Vse to ni nič stalnega — samo moje misli. Prosim Te premisli si stvar. Ali bi se dobili delavci in kteri; ali bi hotel Ti delati? Ne da bi Te hotel kaptivirati, samo še eno: Tvoja sedanja služba menda ni stalna. Ako je mogoče nekoliko literarnega dela koncentrirati v Mariboru, ako bo »Narod« napredoval in postal dnevnik, treba bode tukaj delavcev in za Te bi se dalo napraviti mesto, kjer bi jedel svoj dober in pošten kos domačega kruha in delal za domovino.

Morebiti se bode dalo še kaj družega osnovati. Za-me vsekako stoji prepričanje, da se bode v prihodnje dalo živeti tudi pri nas od peresa, samo treba je, da med »perotnino« pride nekoliko sloge in solidarnosti.

Tudi z menoj se da lahko shajati. Kader sem siten in slabe volje, takrat molčim in besede ne zinem in to se že prenaša.

To vse le kot premisleki, o katerih sklenemo, kader se natančneje dogovorimo.

Še enkrat Te prosim, da mi preskrbiš razen omenjenih knjih še dober rusk slovar in Te prav lepo pozdravljam.

Tvoj
stari prijatelj
Tomšič.

Jurčič mi je pisal dolgo pismo. Posebno zadovoljen ni, a se privaja. Zdaj še študira »land und leute«. Zdrav je kolikor on biti mora in se pošteno dolgočasi. Pravs piše uvodne članke, Jurčič pa, kakor pravi, — s škarjami manipulira.

Iz tega pisma, ki nam izredno jasno zrcali tudi Tomšičev osebni odnos do nasprotnika in sodelavca, prijatelja Levstika, posnamemo, da se je Tomšič odločil za osnovanje beletrističnega lista prav za prav zato, da bi prehitel svoja

³¹⁾ Primerjaj z Janežičevim pismom Jurčiču (7. marca 1868), ki ga je Tomšič moral poznati, saj rabi skoro iste besede (Žigon l. c. LZ 1918, 774).

dva tovariša Tanšiča in Skazo, ki jima ni pripisoval zadostne literarne izobrazbe za tako podjetje.

O vsebini nameravanega lista in o načelih, po katerih bi naj bil urejevan, je Tomšič tu že mnogo zgovornejši kakor v pismu Jurčiču. Nemara je to rezultat raznih posvetovanj in nasvetov. Poudarek na prozi bi kazal na Jurčiča, ki mu je morda kljub zaposlenosti kaj obljubil. Prevodi so bili pač edino torišče literarnega udejstvovanja, kjer si je tudi Tomšič kot novinar pridobil neko spretnost. V tej misli (namreč, da je hotel Tomšič sam prevajati) bi nas potrdila tudi Tomšičeva prošnja za slovar. Zanimivo je tudi mesto o bralni potrebi in letanju za ideali. Ali ni v tem tudi nekaj programa poetičnega realizma?

Levstik je (sicer v pogojnem naklonu) sodelovanje obljubil (17. februarja 1871)³²⁾: »Jaz bi sicer za „Pripovednik“ uže delal«. Razen tega mu je svetoval še Jurčiča, o katerem sodi, da se kmalu vrne iz Siska, Levca, Ogrinca in Kersnika kot pesnika. O Stritarjevem sodelovanju pa dvomi. Z načrtom se v glavnem strinja, le prevodov ne mara. Ker se je ponovno radi Koseskega in radi honorarja³³⁾ sprl z Levstikom, pa se je moral Tomšič tudi njegovi podpori odpovedati.

Čisto drugačen je načrt, ki ga obravnava Tomšič v korespondenci s Trstenjakom³⁴⁾. Znano je le drugo pismo, ki ga je pisal Trstenjaku mesec dni pred smrtjo. Proti Trstenjakovi bolj znanstveni konceptiji brani Tomšič bolj literarni značaj bodočega lista, ki ga Trstenjak imenuje literarno prilogo Slov. naroda. Ali je bilo to nesporazumljenje, ali pa je Tomšič po sporu z Levstikom svoj načrt izpremenil. Ta priloga, ki bi, kakor vse kaže, pogrešala ne le Stritarjeve, ampak tudi Levstikove in menda tudi Jurčičeve podpore, bi naj — kakor pravi Trstenjak — začela izhajati v drugem polletju 1871. Zdi se, da bi jo zadela slična usoda kakor Jurčičev Glasnik. Tomšičeva zgodnja smrt je tudi to preprečila.

A misel na beletristični list v Mariboru s tem ni prenehala, ampak je s Pajkovo Zoro prešla v novo fazo.

Résumé.

La conception d'une revue littéraire à Maribor (1868—1871).

L' idée de créer une revue littéraire à Maribor a été très actuelle aux environs des années 1868—1871. Nous la trouvons bien des fois dans le journal Slov. narod, mais c' est surtout la correspondance entre Tomšič et Jurčič et celle entre Tomšič et Levstik qui nous donne une idée plus précise de la revue projetée. De toutes les conceptions — ne comptant pas le Glasnik de Jurčič — celle que proposait Tomšič en redacteur futur est la plus concrète. L' idée principale en est la concentration locale des forces littéraires et politiques des Jeunes Slovènes (Mladoslavenci) et la séparation tactique du travail. C' est à cause de la mort prématurée de Tomšič (26 mai 1871) que la conception d' une telle revue ne put pas se réaliser.

³²⁾ Pirjevec, l. c. 319.

³³⁾ Pirjevec, l. c. 137 (Levstikovo pismo Jelovšku 11. apr. 1871).

³⁴⁾ Davorin Trstenjak, Črtica o Tomšiču. Besednik 1871, 91.

00000510325

